

Спеціалізованій вченій раді ДФ 26.055.057
Державного торговельно-економічного університету,
02156, м. Київ, вул. Кіото, 19

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Задорожнього Богдана Юрійовича
на тему «Конституційні обов'язки держави із забезпечення свободи
підприємницької діяльності в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Однією з необхідних базових умов утвердження і розвитку ефективної держави в сучасному цивілізованому світі є успішний розвиток її ринкової економіки. Відтак, питання забезпечення свободи підприємницької діяльності має надважливе теоретичне і практичне значення, оскільки від змісту, видів і якості правового регулювання і реалізації державою своїх конституційних обов'язків у сфері забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні, дієвих гарантій такого забезпечення залежить соціальний добробут не лише кожного члена суспільства, а й економічна могутність і ринкова конкурентна спроможність самої держави, а також її політичний авторитет у міжнародному співтоваристві в цілому.

Конституція України закріпила право кожного на «свободу підприємницької діяльності, яка не заборонена законом» (стаття 42), що кореспондує природному праву людини робити в рамках закону все, що вважає за необхідне. Проте його практична реалізація вимагає й від держави системних, цілеспрямованих і комплексних дій, пов'язаних з розумним підходом до оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності, належним правовим регулюванням їхньої діяльності, забезпеченням конкуренції у підприємницькій діяльності, недопущення монополізації у відносинах

підприємницької діяльності, встановлення прозорих правил приватизації, боротьбою із корупцією, невідкладним покаранням корупціонерів тощо.

Водночас практика національного державотворення свідчить, що держава, яка є гарантом конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема й тих, що стосуються свободи підприємницької діяльності, не забороненої законом, є найбільшим порушником цих прав і свобод особи, що не корелюється з конституційно визначеним її правовим статусом як соціальної, демократичної і правової держави, визначеним у статті 1 Конституції України.

Крім того, означений вище стан справ унеможлиблює й практичну реалізацію визначених у Преамбулі Конституції України норм щодо незворотності європейського курсу України, оскільки принцип свободи підприємництва в демократичних європейських державах є економічно визначальним і невід'ємним засадничим складником їх економічної співпраці.

Відтак, держава має зробити численні політико-правові висновки і вчинити практичні кроки для подолання перешкод на шляху утвердження ринкової економіки в Україні, щоб стати дійсно дієвим гарантом економічних цінностей і свобод, визначених у нормах Конституції України. Водночас і доктрина права не запропонувала державі науково обґрунтовану «дорожню карту» таких її дій і кроків, оскільки в доктрині права обов'язки держави частково досліджувалися лише крізь призму безпекових, охоронних, міжнародно-договірних правовідносин. Конституційні ж обов'язки держави в контексті предметного аналізу практичної реалізації приписів статті 42 Конституції України не дістали належного висвітлення. Наведене вище актуалізує тему дисертаційного дослідження, обрану здобувачем Богданом Задорожним, щодо системного правового аналізу конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Ознайомлення з текстом дисертації Богдана Задорожнього засвідчує високий науковий рівень дисертаційного дослідження та наступну об'єктивізацію цих положень у наукових публікаціях здобувача за темою дослідження. Названі

статті містять базові обґрунтування, висновки і результати, що були отримані здобувачем у процесі наукового дослідження теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема і зміст пропонованого здобувачем дослідження узгоджується з положеннями Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (прийнята Верховною Радою України 18 березня 2004 р. 161639-IV), Цілями сталого розвитку України на період до 2030 р., затверджених Указом Президента України № 722/2019 від 30 вересня 2019 р., Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року (Указ Президента України від 11 серпня 2021 р. №347/2021), а також корелюються з темами науково-дослідних робіт кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету «Правові проблеми провадження торговельної діяльності», «Міжнародне право в умовах глобалізації» тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових результатів, висновків, пропозицій і рекомендацій наукового дослідження. Високий науковий рівень дисертаційного дослідження Богдана Задорожнього засвідчує пропонований ним ґрунтовний тематичний понятійно-категоріальний апарат, складниками якого є низка авторських дефініцій: «конституційні обов'язки держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності», «правове регулювання обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності», «принципи наукового пізнання конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності», «механізм забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні» тощо. До прикладу, автор дисертації сформулював дефініцію «механізм забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні» як «соціально-правовий формат економічних відносин, організацію та функціонування яких ініціює, забезпечує і контролює держава в особі відповідних органів публічної влади та їх посадових осіб, завдяки компетенційній діяльності яких та використанню ними комплексного інструментарію (методів, цільових дій, засобів, способів)

держава забезпечує умови для вільного вибору і здійснення фізичною чи юридичною особою на власний ризик певного виду підприємницької діяльності, у порядку встановленому законодавством і не забороненої ним діяльності, з метою отримання прибутку» (с. 217).

Заслуговує на увагу обґрунтований і запропонований автором дисертації узагальнений концепт предметних висновків, рекомендацій і пропозицій до національного законодавства, який складає тридцять пунктів, що також засвідчує вирішення наукової проблеми в аспекті якісного забезпечення свободи підприємництва в Україні з урахуванням незворотності європейського та євроатлантичного курсу державотворчого розвитку нашої держави. Важливим чинником такого результату слугувала й використана здобувачем ґрунтовна наукова джерельна база, що складається із 321 найменувань.

Автор дисертації предметно досліджує гарантії забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні, зокрема й через формат судового захисту свободи підприємницької діяльності, який становить базовий елемент національно-правових гарантій забезпечення реалізації конституційних обов'язків держави, що об'єктивується крізь призму процесуального формату правил адміністративної юрисдикції. У зв'язку з цим аргументованими є пропозиції автора щодо необхідності удосконалення окремих норм Кодексу адміністративного судочинства України (с. 220).

Дослідження конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні дозволило автору сформулювати низку підсумкових узагальнень, висновків та пропозицій до національного законодавства, які засвідчують вирішення наукової проблеми в аспекті забезпечення свободи підприємництва в нашій державі з урахуванням незворотності євроінтеграційного процесу України.

Достовірність основних наукових положень, висновків дослідження. Достовірність основних наукових положень, висновків дослідження, що містяться в пропонованій Богданом Задорожним дисертації, є належною і не викликає зауважень. Наукова тематика в аспекті конституційних обов'язків

держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні висвітлена автором системно, комплексно, поступально і результативно, що підтверджується аналізом запропонованих автором теоретичних висновків і законодавчих рекомендацій.

Вагомість наукових висновків та пропозицій дисертації підтверджується й актами (довідками) про впровадження результатів дослідження у діяльність Верховного Суду (с. 260) та комітету Верховної Ради України (с. 261).

Крім того, сформульовані в дисертації висновки, узагальнення та рекомендації є прийнятними і доцільними для використання в науково-дослідній роботі, правотворчій діяльності, зокрема як теоретико-методологічне підґрунтя для посилення свободи підприємницької діяльності в Україні, прийняття законодавчих та інших правових актів, а також в освітньому процесі і в процесі правозастосування (до прикладу, при обґрунтуванні правових позицій у судових рішеннях, предметом спору в яких є відносини, що пов'язані із застосуванням законодавства у сфері забезпечення свободи підприємництва в державі).

За основу наукового пізнання автор обрав систему філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, що уможливило комплексне дослідження конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні і, водночас, – висвітлити стан і перспективу їх реалізації в національній правовій системі.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження.

Наукова новизна результатів пропонованої дисертації полягає у вирішенні наукового завдання в аспекті предметного дослідження конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні. Здобувачу ступеня доктора філософії (право) вдалося крізь формат предметного аналізу поняття, ознак і специфіки конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні, висвітлення правового закріплення означених обов'язків держави, а також розкриття механізму їх практичної реалізації у поєднанні з національними і

міжнародно-правовими гарантіями їх забезпечення, визначити стан і недоліки забезпечення свободи такої діяльності в Україні. Також на основі такого аналізу запропонувати концепт забезпечення свободи підприємництва, реалізація якого звернена до держави як носія конституційних обов'язків.

Науково обґрунтовані результати дослідження, які отримані здобувачем Богданом Задорожним, виконують наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 «Право».

Сформульовані в дисертації положення мають новаторський характер та презентують персоніфікований підхід автора до проблеми обраної ним теми дослідження. Заслуговує на увагу узагальнення про об'єктивну невиправданість концептуального підходу, який закладений Урядом України в основу «Національної економічної стратегії на період до 2030 року», де базовими цільовими індикаторами є «зростання реального ВВП не менше ніж у два рази», «зростання номінального ВВП на душу населення не менше ніж до 10 тис. доларів США», і доводи здобувача про те, що Україна має ринкову, а не планову економіку. Тому ВВП формується здебільшого приватним сектором, з огляду на що держава не може імперативно планувати обсяги ВВП, натомість зобов'язана забезпечити сприятливе середовище для інвестиційного розвитку підприємництва, що є ключовим чинником її економічного розвитку, зокрема, й післявоєнного. Системність дослідження дисертації забезпечується запропонованим здобувачем концептом Стратегії забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні, який ґрунтується на комплексній системі індикаторних важелів впливу і стимулювань у сфері підприємництва (с. 255).

Предметний аналіз положень наукової новизни, запропонованої здобувачем дисертації, засвідчує їх обґрунтованість, зрозумілість, системність, а також відповідність темі, об'єкту і предмету цього дослідження. Отже, очевидним є високий рівень наукової новизни, запропонованого Богданом Задорожним дисертаційного дослідження, що має вагому роль для науки права.

Повнота викладення матеріалу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та висновки запропонованого

дослідження опубліковані у 18 наукових працях, з яких 6 наукових статей опубліковано у наукових фахових виданнях, 10 тезах доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних всеукраїнських і міжвузівських науково-практичних конференцій і семінарів, та 2 статей – в юридичних газетах.

Наукові публікації здобувача повною мірою відповідають вимогам на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

Оцінка структури, обсягу і змісту дисертації та викладу в ній матеріалу. Структура та обсяг пропонованої дисертації, її зміст та предметний виклад матеріалу відповідають встановленим вимогам щодо такого виду наукових робіт. Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Анотація цієї наукової праці становить об'єктивне відображення узагальненого викладу основного змісту дисертаційного дослідження Богдана Задорожнього. Анотація викладена державною та англійською мовами відповідно до встановлених вимог. Зміст анотації не викликає зауважень як за обсягом, так і за структурою і змістом.

У Розділі 1 дисертації здобувач здійснив ґрунтовний аналіз доктринальних досліджень конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні та висвітлив питання правового закріплення означених обов'язків держави в національному законодавстві, на основі чого сформулював належні системні узагальнення (с. 70 - 73).

У Розділі 2 дисертаційного дослідження здобувач, узагальнивши методологію пізнання, поняття, ознаки і специфіку конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні, дослідивши механізм забезпечення свободи підприємницької діяльності в аспекті реалізації конституційних обов'язків держави, також зумів сформулювати логічну систему узагальнень, висновків, рекомендацій і пропозицій (с. 126 – 130).

У Розділі 3 дисертаційного дослідження здобувач, проаналізувавши гарантії конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні сформулював предметні узагальнення, виокремив актуальні проблем у цій сфері правовідносин та належно обґрунтував систему важливих для науки права висновків (с. 203 – 211).

Загалом є достатні підстави для констатації високого рівня теоретичної підготовки здобувача, всебічності і сутності розуміння ним досліджуваної теми дисертації, оригінального формату його мислення, продемонстрованої здатності здійснювати аргументований і логічно-системний виклад дослідницького матеріалу. Текст дисертації викладено науковим стилем, автор активно оперує науковою термінологією і, при цьому, текст рецензованої дисертації сприймається легко і доступно.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Пропонована дисертація оцінюється високо і позитивно, проте наукова робота містить окремі дискусійні положення або ж тези, що вимагають конкретизації і роз'яснення з боку автора цієї наукової праці.

1. У дисертації фактично не висвітлено питання методики оцінки свободи підприємницької діяльності в державі, які наразі використовуються різними міжнародними організаціями та науковцями у їхніх дослідженнях. На цій основі автору доцільно було б запропонувати власний концепт забезпечення такої свободи в державі.

2. У підрозділі 2.3. дисертації висвітлено питання механізму забезпечення свободи підприємницької діяльності як сфери конституційних обов'язків саме України, проте таке дослідження мало б вийти за межі національних правовідносин з огляду на те, що Україна зобов'язана виконати низку вимог ЄС на шляху євроінтеграції, зокрема й у сфері забезпечення свободи підприємницької діяльності. Тому досвід європейських держав щодо забезпечення ними такої свободи підприємництва був би корисним і для нас.

3. Поза увагою автора дисертації залишилося питання монетарної політики держави та регуляторний вплив цієї політики на забезпечення свободи

підприємницької діяльності в Україні, незважаючи на те, що саме монетарна політика держави є одним із найпотужніших способів регулювання економіки, тому її вплив на свободу підприємництва в державі є беззаперечним.

Наведені зауваження не знижують достатньо високого науково-теоретичного та практичного рівня пропонованого дослідження щодо вивчення, аналізу та висвітлення конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні, натомість запрошують здобувача до додаткової аргументації та конкретизації своїх наукових положень та висновків.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Положення дисертаційного дослідження Богдана Задорожнього не містять текстових запозичень інших авторів без посилання на відповідні джерела. Дисертація та наукові публікації за темою цієї дисертації виконані автором з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Відповідність дисертації вимогам, що пред'являються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертаційна робота Задорожнього Богдана Юрійовича на тему «Конституційні обов'язки держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні» є завершеною науковою працею, що містить нові обґрунтовані наукові результати. Робота за змістом відповідає темі дисертації та встановленим вимогам відповідно до вимог «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Задорожнього Богдана Юрійовича на тему «Конституційні обов'язки держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні» є завершеною науковою працею, що виконана на актуальну тему, і має належну наукову новизну та практичну значущість. Мета дослідження досягнута та відповідає змісту роботи, поставлені завдання –

належно виконані. Отримані наукові результати є новими, обґрунтованими і такими, що мають належну теоретичну і практичну цінність. Дисертація за ступенем наукової новизни, обґрунтованістю отриманих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Задорожний Богдан Юрійович, на підставі прилюдного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
завідувач кафедри конституційного
та адміністративного права Національного
транспортного університету**

Володимир ШАТІЛО

